

Ahhoz, hogy felelősségteljes módon tudjunk nyilatkozni a gyermek fejlettségi szintjéről, szükséges a gyermek alapos ismerete, a kiinduló és a célállapot meghatározása, az időbeli érés folyamatának átlátása, a fejlesztés módszereinek, eljárásainak tudatos alkalmazása.

A gyermekek fejlettségének nyomon követése nemcsak a pedagógiai munka sikerének az alappillére, hanem törvényileg elvárt követelmény is.

Első lépésként meg kell említenünk a találkozást a szülővel, gyermekkel. Ez nem mindenki számára fontos lépés, de ha belegondolunk abba, hogy a családokból (leggyakrabban) az első szocializációs színtérre érkezik a gyermek, akkor igen, az egyik legfontosabb tényezője a bizalmi kapcsolat kiépítésének.

Ilyen találkozások lehetnek: nyílt napok, beiratkozás, szülői értekezlet, családlátogatás (...) esetleg egy korábbi találkozás (nagyobb testvér óvodába lépése, más jellegű ismeretség).

A családlátogatás

A családlátogatás **információt** rejt magában egy találkozás az otthoni körülmények között. Megmutatja a szülők egymás közti és a szülők-gyermek közötti viszonyokat.

Anamnézis

Az anamnézis egy **összefoglaló tanulmány a gyermek eddigi életútjáról, az őt ért hatásokról, kialakult szokásairól.**

Célunk az, hogy a gyermek a legkisebb törés mellett integrálódjon az óvodába. Ezt akkor tudnánk optimálisan megvalósítani, ha a családi szokások hasonlóak lennének az óvodai szokásokhoz. Azt mondjuk, hogy a gyermek óvodába lépését az segíti a legjobban, ha nem változik a napirendje, szokásai, feladatai, hiszen eddig is ezeknek megfelelően teltek a napjai. Ez vonatkozik az étkezési, pihenési, játékbeli szokásokra, az önkiszolgáló munka folyamataira.

Ugyanakkor beszélnünk kell az eltérő esetekről is. Sajnos gyakori az, hogy az óvodai életritmus, napirend egészen eltér a gyermek által eddig megszokottól. Hogyan tudjuk ezt optimális módon realizálni? Ehhez kell a kétoldalú bizalmi, elfogadó hozzáállás mind az óvoda, mint a szülők részéről.

Ehhez szükséges a befogadási időszak, amely során a szülők (vagy más hozzátartozók) bent lehetnek a csoport, a gyermek életében, és láthatják annak folyamatát. Ezt tapasztalva lassú lépésekkel és az egymáshoz való bizalmi háttérrel tudunk változásokat elérni.

Ha kialakult a bizalom, a nevelés alapjai lerakódtak.

A befogadás idejét nem lehet meghatározni. Vannak, akik könnyebben, vannak, akik nehezebben válnak el szüleiktől.

A befogadás tapasztalatainak rögzítése fontos lépés az egyéni fejlődési dokumentáció vezetésében.

A kiemelt területek a következők:

1. szocializációs – a gyermek kapcsolata a felnőttekkel, gyermekekkel
2. a gyermek játéka (domináns vagy alárendelt szerep)
3. önkiszolgáló munka
4. érdeklődése (nyitott a világra)
5. mozgás jellemzői
6. beszéd állapota

A képességterületek felosztása

1) Szociális képességek

- énkép
- társas kapcsolatok
- érzelmi, akarati tulajdonságok

2) Értelmi képességek

- észlelés, érzékelés
- gondolkodás
- képzelet
- emlékezet
- figyelem

3) Beszéd, anyanyelv

- kommunikációs képesség

4) Mozgás

- téri tájékozódóképesség, mozgáskoordináció
- testhatárok érzékelése, egyensúlyérzék
- kondicionális képességek
- reakcióképesség
- finommotorika

1) Szociális képességek – énkép

A vizsgálatok szerint az érzelmi intelligenciának (EQ) nagyobb a szerepe a boldogulásban, mint az értelmi intelligenciának (IQ). Tehát a boldogulás lényege az alkalmazkodás a társakhoz, felnőttekhez, férjhez, feleséghez, főnökökhöz. Hogyan gyakorolhatnánk ezeket a kompetenciákat társak nélkül? Ezért nagy szükségünk van a csoportra, a társakra, barátokra,

hogy meg tudjuk élni a kompromisszum lehetőségét, az egyezkedést, az alkalmazkodást, a beleélést, a megértést és azokat az érzelmi aspektusokat, amelyek a siker érdekében elengedhetetlenek. Mindezek alapja viszont az énkép kialakulása. Az én helyzete a környezetében, az én-tudat kialakulása, erősségek, gyengeségek felismerése, azok megfelelő alkalmazása. Az egyedül játszó gyermek nem képes a döntéseket, helyzetfelismeréseket gyakorolni, ami meghatározója lehet a felnőttkori boldogságnak.

A **szocializáció** – az énkép kialakulásának – **fejlődése** a következő módon fogalmazható meg:

- önmagát beazonosítja
- én-tudata kialakult
- gyengeségeit, erősségeit felismeri
- képes a gyengeségeit fejleszteni

A társas kapcsolatokra jellemző megfigyelések fejlődési fokozatai:

- képes a társakkal való együttélésre, azok szabályainak betartására
- igényli a csoporttársakkal való kapcsolatot
- szinte állandó kapcsolatai vannak
- könnyen alakít ki kapcsolatot idegen helyzetben és környezetben is

Érzelmi-akarati tulajdonságok fejlődési mutatói:

- érzelmi állapota kevésbé hullámzó
- külső kontroll segítségével képes az önuralomra
- külső kontroll nélkül is képes a szabályok betartására
- magas empátiával rendelkezik

2) **Értelmi képességek**

Az értelmi, más néven kognitív képességek fejlesztési lehetősége nagy vitát vált ki. Ezen területek a **tevékeny-cselekedtető közegben és problémahelyzetekben fejleszthetők a leghatékonyabban**. Éppen ezért téves az a gondolkodásmód, mely szerint a feladatlapok és munkafüzetek feladatainak megoldásával lesznek iskolaérettek az óvodásaink. A szülők túlnyomó többsége mégis ennek szavaz nagy bizalmat.

Gyakran magyarázzuk a szülőknek, hogy a kedvetlenül és kötelező jelleggel végzett feladatlapok helyett inkább számolják a terítésnél az evőeszközöket, a cipőmosásnál a lábbeliket, főzésnél a hozzávalókat, amivel lehet matematikai feladatot végezni játékosan. Tudunk csoportosítani, halmazokkal végezhető műveleteket végezni, összehasonlítani, játékot játszani, és még sorolhatnám az (óvodai) élethelyzetek lehetőségeit. Mindezt az óvodában napi szinten végezzük, ami legalkalmasabb a kognitív képességek játékos fejlesztésére.

a) Érzékelés-észlelés

Az értelmi képességek felosztása az érzékelés-észlelés megfigyelésén alapszik.

A funkcionálisan működő szervek feltételezik az értelmi képességek zavartalan fejleszthetőségét. (Megfelelően az érzékelő-észlelő funkciói: látás, hallás, tapintás, szaglás.) Mindez az óvodapedagógus megfigyelésének módszerével ellenőrizhető.

b) Gondolkodás

A gyermeki gondolkodás nehezen megismerhető óvodáskorban, hiszen önállóan nem vizsgálható, hanem komplex módon jelenik meg. A pszichológiai tanulmányainkból jól ismert (Vigotszkij-) szintek jellemzőek az óvodás korú gyermekek gondolkodására (cselekvő-szemléletes, szemléletes-képszerű, nyelvi). Óvodáskorban mindhárom gondolkodási szint jelen van, ugyanakkor a cselekvésbe ágyazott, tevékenykedtető funkciók eredményességét tartjuk célravezetőnek.

A gyerekek képességei eltérőek, ennek következtében a cselekedtető tevékenységek mindenki számára motiválóbb hatással bírnak. A szemléletes gondolkodás jellemzője a kép szemléltetés útján is megoldható problémahelyzetes sikeres elvégzése. Az lehet, hogy egy-két gyermek már egész korán képes erre, ugyanakkor előfordul, hogy kisiskoláskorban sem tudja néhány tanuló a képi-nyelvi műveletek összekapcsolásával a feladatokat sikeresen, segítség nélkül elvégezni.

A harmadik szint a legfejlettebb nyelvi kompetenciát feltételezi, mely során a szó értelmezése, jelentése ad segítséget a megoldáshoz. Ennek alkalmazásához szükséges a képzelet, a megfelelő kommunikációs fejlettség.

Az óvodás gyermek gondolkodási műveletei:

- analízis-szintézis
- összehasonlítás
- általánosítás-konkretizálás

A gondolkodás jellemzői:

- kíváncsiság
- érdeklődés
- mit-miért kérdések gyakori alkalmazása
- anyagok, eszközök próbálgatása, problémahelyzetes segítséggel történő megoldása
- problémahelyzetek keresése (mi történik akkor ha ide teszem?)

c) Képzelet

A képzelet az óvodáskor legérdekesebb és jellemzőbb területe. Minden tevékenységben jelen van. A gyerekek bele tudnak képzelni szinte mindenbe mindent. Lehet a villából lézerekard, a kosárból királyi trón, a fakockából dobókocka, a csúszdából futópad.

A kreativitás a későbbi életünk meghatározó eleme. Hiszen ötletgazdagnak kell lennünk ahhoz, hogy koordinálni tudjuk a mindennapi életünket, hogy esetleg egyszerre vagy rövid határidőn belül több feladatot tudjunk megoldani. Ez a képességünk azonban felnőttkorunkba elcsökevényesedik, a valóság elfedi.

Hogyan tudjuk mégis a lehető legbiztonságosabban fenntartani, fejleszteni? A sokoldalú anyagfélések biztosításával, az egyéni ötletek megvalósításának támogatásával, a problémahelyzetek sokoldalú felismerésével mindez lehetséges. A mesevilág további adalékot ad a kreativitás fejlesztésére.

A képzelet fejlődésének fokmérői:

- a képzelet sokoldalú megjelenése
- a mesetudat kialakulása
- a problémahelyzetek egyedi megoldási módjához való ragaszkodás

d) Emlékezet

Az emlékezet az egyik legnehezebben vizsgálható képesség, mert a gyermekeknek eltérő az ismeretanyaguk, a tapasztalati háttérük, amit eltérő módon tárolhatnak vagy hívhatnak elő. Az óvodában szerzett ismeretek felidézésével lehetséges az emlékezetéről információt kapni. Ugyanakkor ez sem megbízható, hiszen a gyermekeket az érzelmeik motiválják és irányítják. Tehát ha nincs kedvük válaszolni vagy rajzolni, esetleg feladat- vagy problémahelyzetben reagálni, akkor nem mutatnak való képet a vizsgált emlékezet szintjéről.

Ennek megfelelően kell a módszereinket megválasztani. Az énekes játékok, versek, mondókák jó lehetőségnek tűnnek az emlékezet megfigyelésére, ugyanakkor a verselni, énekelni nem szerető (ritka, de van ilyen) gyermekek esetében ez nehézsége ütközik. Célravezető az egyéni beszélgetés, a fényképek nézegetése, a játékokban kialakult lehetőségek megragadása.

Az emlékezet megfigyelésének, fejlődésének lehetséges mutatói:

- versek, mondókák reprodukálása
- szövegek, mesék visszamondása
- emlékképek, események felidézése
- matematikai műveletek megoldása (sorszámlálás, sor-dísz minta)

e) Figyelem

A figyelem és az emlékezet szorosan összetartozó képességterület. Nehéz megállapítani, hogy egy gyermek azért nem tudja a feladatot, mert nem figyel, vagy azért, mert nem emlékszik rá. A figyelem tartósságának fejlesztésére törekszünk az óvodáskori fejlesztésben. A figyelem az észlelés összpontosítása, ami a 3-6 éves korú gyermekek részéről az érzelemalapú személyiség miatt nehéz feladat.

Óvodában a motiváció a tevékenységek alappillére, amikor a gyermekek érzelmei által kívánjuk elérni a célunkat, felkelteni az érdeklődésüket. Ez azonban nem elég. A felkeltett, motivált állapotot fenn is kell tartani, hiszen az jellemzően néhány perces aktivitásra képes. Ez az óvodapedagógia kiemelt feladata, hiszen a fejlődés, fejlesztés csak akkor megvalósítható, ha annak irányultsága egyáltalán „jelen” van, tehát figyel a gyermek.

Mire figyel? Ami őt érdekli. Erre alapoz a projektalapú nevelés. A gyermek érdeklődésére, előzetes tudására alapozva lehetőségeket, cselekvési módokat, problémahelyzeteket és feladatokat összegyűjteni. Minél jobban érdekel egy gyermeket egy téma vagy jelenség, annál tovább képes figyelni, tehát célunk a folyamatos motiváltság fenntartása, ami nem könnyű feladat egy eltérő érdekeltséggel rendelkező óvodai csoport életében. Mégis: nap mint nap erre vállalkozva szervezzük az életünket.

A figyelem fejlődésének mutatói:

- képes rövid ideig (pár percig) figyelni
- figyelme egyre tartósabb
- képes a számára nem túl vonzó témában is motivált lenni, figyelni
- képes a figyelmét szándékosan fenntartani, kiterjeszteni

3) **Beszéd**

A beszéd felmérése, megfigyelése egyszerű feladatnak bizonyul. Napjainkban megfigyelhető a megsokasodott beszédhibával rendelkező gyermek, melynek okai sokrétűek. Egyes feltevések szerint a cumi, cumisüveg használata ellazítja a szájszerveket, melyeket a rágóizmok nem megfelelő használata tovább gyengít. Ezenkívül az anatómiai hatások, a pszichológiai eredetű problémák súlyosbítják a helyzetet.

A mindennapi anyanyelvi játék, a beszédszerveket erősítő gyakorlatok, a mesék, mondókák, énekes játékok, a beszélgetések mind támogatják az anyanyelvi fejlődést.

A beszéd fejlődési szakaszai:

- nem kommunikál, nem érti társait
- nem kommunikál, megérti társait
- egyszavas mondatokban beszél
- többszavas mondatokban fejezi ki magát
- tisztán, érthetően beszél
- szókincse gazdag, választékos

4) Mozgás

A mozgás a gyermek természetes igénye, sokoldalú tevékenység, az óvodáskor egészét átszövi. A mozgás sokoldalú lehetőségének biztosításával lehetővé tesszük a koragyermekkorban a testi-lelki fejlődés elősegítését, a gondolkodás fejlesztését. A mozgás nemcsak a feszültséget oldja, a mozgásigényt elégíti ki, a gondolkodás csatornáit is előkészíti.

A mozgáslehetőségek az egész nap folyamán biztosítottak az óvodában. Jelen vannak a szabadjátéknál, a mindennapi mozgásnál, a mozgás tevékenységénél, az udvari játék során, az egyéb tevékenységek és élményszerző séták, kirándulások alkalmával. Az óvodák egészségfejlesztési tervében a mozgáson túl kiemelt helyen szerepel az edzés, a szabad levegőn tartózkodás.

Napjainkban vitatott téma a levegőzés, levegőztetés, melynek magyarázata az öltöztetés, a fedett terasz hiánya. Az északi társadalmak gyakorlatában mindennapi használatban van a gumicsizma, esőkabát, melyet mi is néhány éve bevezettünk. Először nagy felháborodáshoz vezetett, de amikor látták a szülők a dagonyázó, vízzel játszó gyermekeiknek a képét, és hallották az élménybeszámolóikat, felhagytak a tiltakozással.

„Azok a gyerekek, akik sokat mozognak, természetes módon felvérteződnek a tanulási zavarok ellen. Ha egy gyerek túl keveset mozog, később tanulási problémái lehetnek.” Mégis vannak olyan vélemények, melyek a szervezett kereteken belüli mozgás hatékonyságát és prioritását megkérdőjelezik. A mozgás akkor hatékony, ha utánpótláson alapuló, játékos, élményszerű. A fejlesztés érdekében a tervezett képességfejlesztés átgondolása szükséges.

A mozgásfejlesztés területei:

- téri tájékozódóképesség és mozgáskoordináció
 - térben ütközés nélkül megtalálja a helyét
 - térben a legrövidebb úton megtalálja a helyét
 - síkban képes eligazodni
 - síkban a haladási iránynak megfelelően halad
- testhatárok érzékelése, egyensúlyérzék
 - mozgás közben az eszközökkel egyre kevésbé ütközik
 - mozgás közben az eszközökkel és társaival egyre kevésbé ütközik
 - neheztelt körülmények között (akadálypályán, eszközzel) is biztonságosan végzi a mozgás
 - síkban a vonalvezetési, formarajzolási feladatokat kevés hibával elvégzi
- kondicionális képességek
 - kéziszer használatával is képes mozogni
 - a mozgás gyorsaságának, a kivitelezésének pontosításával képes mozogni
 - az ismétlések számával is képes kéziszerrel mozogni

- a saját testsúly leküzdésével képes mozgást végezni (csúszás, kúszás, mászás, függeszkedés)
- a saját testsúly leküzdésével esztétikus mozgás kivitelezésére képes (lábtartás, fejtartás...)
- reakcióképesség
 - hallható és látható ingerre képes reagálni
 - hallható és látható ingerre képes rövid időn belül reagálni
 - hallgató ingerre képes reagálni
 - hallható ingerre képes rövid időn belül reagálni
 - váltakozó tempójú ingerre képes reagálni
- finommotorika
 - biztonságosan használja az eszközöket
 - biztonságosan és helyesen használja az eszközöket
 - finomabb mozdulatokat igénylő mozgásra is képes (puzzle, csipesszel tárgyfogás)
 - alak- és emberábrázolása kidolgozott
 - a formamásolást különböző minőségű papíron is elvégzi (pauzspapír, selyempapír)

5. Az óvodai tevékenységrendszer változásai az egyéni és életkori sajátosságoknak megfelelően

A magyar óvodai nevelés – időtartamát tekintve – az egyik leghosszabb időszak, európai összehasonlításban. Az eltérő nézőpontok és álláspontok a tevékenységeket, a módszereket illetően talán ebből a hosszán tartó időszakból erednek. Az óvodába lépő gyermekek 2,5-3 évesen sem tevékenység-szervezésben, sem módszereiben nem ugyanazt a megközelítést kívánják, mint a három-négy évvel idősebb társaik. Ez azt jelenti, hogy a gyermekek korának előrehaladtával belső igényükké válhat a hosszabb, közösségben, együttesen végzett tartalmasabb tevékenység.

Mégis, **nem életkorról, hanem egyéni sajátosságokról kell beszélnünk**, hiszen az érési folyamatok nem egyszerre zajlanak. A különbségek függenek a genetikai adottságoktól, a szociokulturális háttér miatti eltérésektől, az eltérő nevelési módszerek okozta szemléletmódtól, a nemekre jellemző fejlődési jellemzőktől. Mindezt figyelembe véve azt kell mondanunk, hogy a gyermekek ismerete adja az ekvivalens megállapításokat.

Végezetül hadd fejezzem be Vekerdy Tamás idézetével a gondolataimat:

„Mire van hát szükséges a gyermeknek, hogy boldoguljon? Válasz: magzatkorától kezdődő személyes kapcsolatokra, testi és lelki értelemben vett érzelmi biztonságra, majd szabadjátékra, mesére, érzelmi intimitásokra, (..) jó mintákra, melyeket utánozhat.”

Forrás: Óvónők kincsesládája 2019. február